

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

BÓJTHE JOLÁN nyugalmazott könyvtáros (Nagyenyed). — Több oktatástörténeti közleményük kiegészítéséhez, a hazai oktatástörténet képeinek teljesebbé tételéhez szeretnék hozzájárulni az alábbiakkal: a *kisgyermekek szervezett nevelésének* egyik első sikeres próbálkozásáról szóló beszámolóval. Ezzel az eszmével először a nyugat-európai országokban találkozunk; híre a XVIII. század végén, még inkább a XIX. század elején jut el hozzánk, azoknak a nyugat-európai egyetemeiket látogató diákoknak a révén, akik ott megismerkedtek Pestalozzi gondolataival. Korabeli sajtónkban 1817-ben jelent meg először egy Pestalozzi népszerűsítő közlemény (a Döbrentei Gábor szerkesztette *Erdélyi Múzeum*ban), amelyet aztán számos hasonló cikk követett, különösen a század második negyedében. 1841-ben jelent meg Szász Károly nagyenyedi professzor tanulmánya „az oskoláról” a *Nemzeti Társalkodó*ban, majd újabb közlemények után 1846-ban Gáspár János tett közzé jelentős ismertetést *Pestalozzi növelés és oktatás elveiről* (*Erdélyi Híradó*). Ezek az írások készítették elő a talajt a Kis-Küküllő menti Dombó faluban történt példamutató kezdeményezés számára. — Erdélyben tudunk olyan falusi óvodákról, melyeket földesurak alapítottak, a városi óvodák pedig néogyletek munkásságának köszönhetik létrejöttüket. Dombó falu kezdeményezése ezektől eltér. Nemcsak a nevelés egyik ágát állalta; a felnőttek felvilágosítását, a népiskola fejlesztését is célul tűzte ki. Persze a jótékonyág eleme a dombói munkából sem hiányzott, de a módszeres nevelés jelentőségét mint elsődrendű célt soha nem tévesztették szem elől. Legnagyobb jelentősége a kezdeményezésnek azonban abban áll, hogy „belülről”, a falu népétől indult, s az elért eredmény a külső segítség mellett a köznép összetartásának, céltudatosfának köszönhető. — 1841-ben létesült itt az Olvasó és Éneklő Társaság. Egy hónappal később Nagy József unitárius lelkész már a sajtóban ismertette a társaság célját és működését. Mint beszámolójából kiténik, az egyesületet alapítók „az itteni egynéhány lelkesebb alnép osztálybeliek”, akiknek célja „a szépnek, jónak és hasznosnak megközelítése”. A huszonöt alapító tag elnököt, jegyzőt és két biztost választott; minden tag köteles volt hetenként három estén a mindenkor külön kijelölt helyen megjelenni, ahol gazdasági és más hasznos ismereteket közlő műveket olvastak fel, majd „kőta szerinti harmóniás énekek”-et tanultak. A kocsmázás, a kártyázással való idő- és pénzvesztegetés, a pálinkától való megrészegedés a tagok részéről „általában megszűnni határozatot”. Az alapszabályok értelmében a vezetőség felügyelt a tagok házi és mezei gazdálkodására, s megintette, sőt meg is bírságotha a hanyagokat. Az így begyűlt pénzt, az egyéb járulékokkal és adományokkal együtt, a szegény gyermekek taníttatására fordították, akik közül a rászorulókat ruhával, tankönyvvel is ellátták. Fél év múlva, 1842 májusában újabb sajtóközlemény számolt be az eredményekről és tervekről. Elsősorban a nevelést nélkülözőknek példaadással, szelíd intéssel való jobbítását, „emberséges emberekké átképzését” tekintették céljuknak, másodsorban a házi és mezei gazdaság fejlesztését (e célból egy addig használhatatlan dülöt ezernél több oltvánnyal és vad csemetével ültettek be, az erdei vadalma- és vaddörte-csemetéket beoltották stb.), végül pedig a népiskolai oktatás korszerűsítését, új iskolaépület emelését, amelyben éppúgy, mint addig, tovább is tanulhatnak a „római hiten levők, ó és új görög szertartásúak, ágostai vallásúak, izraeliták, valamint unitárius vallásunkon lévők, azon felajánlások mellett, hogy egy idegen vallású gyermektől is semmi fizetés nem fog követelnetni”. (Sok szülő ugyanis azért nem engedte a gyermekét iskolába, mert a tanítót fizetni kellett.) Nyáron az iskola *kisdedóvóvá alakult át*, és a háromévesnél nagyobb gyermekek hét-nyolc éves korukig óvodába jártak, ahol megfelelő oktatásban és gondozásban részesültek, s a rend, tisztaság és fegyelem mellett megismerték az iskolai életet, felkészültek a népiskolai képzésre. — 1843-ban az *Erdélyi Híradó* hasábjain *Dombói Énektársulat és nevelés-ügy* címmel Nagy József ismét beszámolt az immár másfél éves munkáról. A társulat, amely ekkor már negyven tagot számlált, tulajdonképpen az énekkarból nőtt ki; az énekkari tevékenységet folytatták, s a tagok közül hárman, akiknek eddig nem volt alkalmuk megtanulni írni-olvasni, betűvetést tanultak. 1843 májusában választották ki az új iskola helyét, 1844 szeptemberében pedig már felépültéről és megnyitásáról értesülünk. Az épü-

let három teremből áll. A nagyobb, a népiskola, hetven-nyolcvan gyermek befogadására alkalmas; a középső kisebb, ez a nevelő szobája; a harmadik ismét tágasabb óvodaterem, amelyet ötven kisgyermek látogathat, egy óvónő felügyelete alatt. (Ez is jelentős újdonság abban a korban.) 1847-ben azonban már a tervezettnél több, számszerint 92 gyermek látogatta az óvodát, mely az új épületben külön helyiséget kapva, már mint egész évben működő kisdedővő tudta feladatát még jobban betölteni. — Az ügyben leginkább buzgólkodó s több ízben cikkező Nagy József helybéli unitárius lelkészről részletesebb adatokat nem ismerünk. Tudjuk viszont, hogy egész családjával részt vett a kisdedővő munkájában, amelynek ő maga volt szellemi irányítója. Ekkor még minden más erdélyi óvodában, sőt kint földiben is, „óvóbácsik“ foglalkoztak a gyermekekkel. Dombón azonban óvónő híttott: Nagy József lánya. Nagy József ezenkívül — mint láttuk — szorgalmat tollforgató is volt, a sajtó hasábjain ismertette a dombói törekvéseket és eredményeket, felhívta a figyelmet a kis falu terveire, segítséget kért és kapott a céljához, kapcsolatot teremtett Kis-Küküllő megye vezetésével és a pesti Kisdedővő Intézeteket Terjesztő Egyesülettel. Beszámolóiban nem saját érdemeit emelte ki, hanem a nép kitartását, összeforrottságát és jóra való törekvését állította ki. Például például más falvak népe elé. Ez a népszerűítő munka meg is hozta a várt eredményt. Sokan járultak hozzá a kis falu megsegítéséhez. Küküllő megye az építkezések idejére felmentette a dombóiakat a közterhek viselése alól. Boncz Elek ügyvéd és Bugzó József pénz- és természetbeni adományaik mellett szekerest és embereiket küldték az iskola építéséhez. Volt, aki az óvónő fizetéséhez járult hozzá, a környékeliek közül pedig többen — például Daniel Elek, a tábla elnök, Reisner Mihály szász káplár stb. — pénz, épületfa, cserép, gabona és egyéb támogatású adományozásával nyújtottak segítséget, a megye határain túlról pedig V. síle Moga görögkeleti püspök támogatta a nemes ügyet 10 „rénes forintok“ adományozásával. Nemcsak a dombói iskola tanulói között nem volt tehát nemzeti és vallási megkülönböztetés; az adományozók listája is beszédesen tanúskodik arról, hogy az iskola építését és fenntartását más felekezettűek és nemzetiségűek szívügyüknek tartották.

A KORUNK HÍREI

November elején Szatmáron és Nagyváradban jártak szerkesztőink, Herédi Gusztáv, Kántor Lajos és Könczei Ádám, s a helyi iskolák tanáraival és végzős diákjaival találkoztak. A Szatmári Magyar Líceum klubjában érdekes beszélgetésre került sor a *Korunk* problémáiról, a moderniségről a művészetben, a romániai magyar irodalomtörténet kérdéseiről. A szatmáriak újabb meghívásainak — a Madách-évforduló alkalmából s egyéb témák megbeszélésére is — a közeljövőben ugyancsak szívesen teszünk eleget. — November 17-én Sepsiszentgyörgyön, 18-án Baróton találkozott a helyi műszaki értelmiség képviselőivel Balogh Edgár és Veress Zoltán; a műszaki értelmiség anyanyelvű szakmai műveltségének fontosságáról, illetve folyóiratunk ennek fejlesztésével kapcsolatos munkájáról tartottak előadást.

A *Muzsika* 1972. 11. száma *Rendhagyó sajtószemle* címen többhasábos cikket szentel a *Korunk* 5., zenei számának. Idézzük a szemle egyik zárósortait: „A *Korunk* szerkesztőségének pedig köszönettel tartozunk. Példát adtak, hogy miként lehet látványosan szűk szakmai kérdéseket a közügy rangjára emelni.“ — A *Jelenkor* idei 10. számában Pomogáts Béla újabb romániai magyar kiadványokról értekezik. Cikkében örömmel olvastuk: „a *Korunk* szerkesztőségéhez fűződik a kezdeményezés, az úttörés. Ez a nagymúltú, értékes marxista tradíciókkal rendelkező, egyszersmind friss érdeklődést tanúsító folyóirat válotta fel először tematikus számai révén a kiteljesedő és tagozottabb nemzetiségi kultúra feladatait. A *Korunk* foglalta össze tudományos színvonalon azokat a kérdéseket, amelyeket a történészeknek, szociográfusoknak, nyelvészeknek, a helyi hagyományok kutatóinak és a nemzetiségi elhelyezkedés jogi, politikai és tanügyi problémáival foglalkozó szakembereknek a jövőben meg kell oldani.“

